

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто підходи до тлумачень понять «професійна компетентність» і «компетенція», уточнено компонентний склад професійної компетентності державних службовців. Обґрунтовано доцільність використання у професійному навчанні державних службовців інноваційних мережевих освітніх технологій з метою підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: компетенція, професійна компетентність, інформаційна компетентність, мережеві технології, інформаційне навчальне середовище.

Рассмотрены подходы к толкованиям понятий «профессиональная компетентность» и «компетенция», уточнено компонентный состав профессиональной компетентности государственных служащих. Обоснована целесообразность использования в профессиональном обучении государственным служащим инновационных сетевых образовательных технологий с целью повышения уровня сформированности профессиональной компетентности будущих специалистов.

Ключевые слова: компетенция, профессиональная компетентность, информационная компетентность, сетевые технологии, информационная обучающая среда.

In article is considered approaches to interpretation of concepts «professional competence» and «competence», is specified structure of professional competence of civil servants. It is proved expediency of use in vocational training civil servants of innovational network educational technologies with the purpose of increase of a level of formation of professional competence of the future experts.

Key words: competence, professional competence, information competence, network technologies, information learning environment.

Сучасні соціально-політичні та економічні реалії становлення України як демократичної, соціальної, правової держави зумовлюють не обхідність у підвищенні якості професійної підготовки державних службовців, зростання соціального запиту суспільства на підготовку висококваліфікованих управлінців, здатних швидко реагувати на динамічні зміни умов роботи, ефективно організувати власну діяльність із використанням сучасних інформаційних технологій, готових до поновлення знань, самоосвіти, особистісного професійного росту. У зв'язку з цим виникає потреба ефективного розв'язання проблеми формування професійної компетентності державних службовців у процесі їх професійної підготовки. Значний потенціал для забезпечення формування професійних якостей фахівців, що більш адекватно відповідають потребам сучасного суспільства, надають інноваційні освітні технології.

У провідних державних документах, зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування», законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» підкреслюється важливе загальнодержавне значення модернізації системи професійної освіти шляхом упровадження прогресивних освітніх технологій із метою задоволення сучасних вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців. Суттєвий вклад у формування компетентних управлінців нової генерації для роботи в органах державної влади вносить мережа навчальних закладів IV рівня акредитації, що здійснюють підготовку магістрів

за спеціальностями галузі знань «Державне управління».

Науковцями досліджено різноманітні аспекти проблеми формування професійної компетентності державних службовців. Належна увага в працях вітчизняних та зарубіжних учених приділялась питанням професіоналізації кадрів державного управління (В. Авер'янов, В. Атаманчук, В. Бакуменко, І. Гончаренко, А. Деркач, В. Князев, Ю. Ковбасюк, І. Лопушинський, А. Маркова, Т. Недашківська), підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб (В. Гошовська, Ю. Кальниш, Г. Кушнірова, В. Луговий, Т. Мотренко, Б. Пономаренко, В. Присяжнюк), методичного і програмного забезпечення навчального процесу (В. Логвінова, Н. Протасова, І. Розпутенко, В. Яцюк).

Незважаючи на наявні наукові розробки, немає узгодженого погляду на структуру та суть професійної компетентності державних службовців, засоби формування професійної компетентності державних службовців досліджені недостатньо. Потребує розробки науково-методичне забезпечення формування професійної компетентності в умовах впровадження в систему професійної підготовки мережових технологій навчання на базі освітніх систем нового типу – систем управління навчанням (LMS – Learning Management Systems), загально визнаним лідером серед яких є система дистанційного навчання Moodle. Це зумовило мету статті, яка полягає у розкритті сутності наукового визначення понять, пов'язаних з формуванням професійної компетентності державних службовців та виявленні засобів, які цьому сприяють в умовах впровадження в професійну підготовку інноваційних освітніх технологій.

Відсутність чіткої дефініції понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» зумовлює невизначеність підходів до формування професійної компетентності державних службовців. Поняття «професійна компетентність» є предметом спеціального всебічного наукового дослідження науковців різних галузей вітчизняної і зарубіжної науки та розглядається як: інтелектуально і особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, що засновується на знаннях; інтеграційна характеристика особи, що відображає готовність і здатність людини ефективно вирішувати задачі, які виникають перед ним у процесі діяльності; здатність виконувати професійні обов'язки у реальній робочій обстановці, яка відповідає певному стандарту [1; 2].

А. Маркова під професійною компетентністю розуміє психічний стан, що дозволяє діяти самостійно та відповідально, володіння людиною здатністю і умінням виконувати певні трудові функції [3]. С. Батишев розглядає професійну компетентність як інтегральну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відбивають рівень знань, умінь, досвід, достатній для здійснення мети даного роду діяльності, а

також його моральну позицію [4]. Е. Зеєр під професійною компетентністю має на увазі сукупність професійних знань і умінь, а також способи виконання професійної діяльності [5].

Компетентність, будучи готовністю та здатністю людини діяти в будь-якій сфері, передбачає володіння людиною комплексом відповідних компетенцій, які включають її особистісне ставлення до предмету діяльності [6]. Т. Недашківська професійну компетентність державного службовця розглядає як систему професійних компетенцій відповідно до повноважень, передбачених посадою, а компетенції – як особистісні риси людини, що зумовлюють рівень знань та вмінь фахівця, які він може ефективно застосовувати в різних ситуаціях та адаптувати до змінних умов роботи [7].

Узагальнення різних підходів дозволило установити, що професійна компетентність є інтегративною якістю особистості, яка визначає здатність фахівця розв'язувати проблеми та завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності в органах державної влади з опорою на наявні знання, уміння, навички, особистісні якості, життєвий досвід, цінності та здібності, представлені у вигляді сукупності компетенцій. Погоджуючись з А. Хуторським вважаємо, що компетенцію доцільно розглядати як сукупність взаємозалежних якостей особистості, що задаються стосовно певного кола предметів і процесів, необхідних, щоб якісно та продуктивно діяти стосовно них [8].

Впровадження компетентного підходу у професійну підготовку державних службовців в Україні тільки започатковується. На рівні Кабінету Міністрів України розробляються типові паспорти посад державної служби, що передбачають визначення компетенцій за посадами. Головне управління державної служби України з метою удосконалення координації навчального процесу з підвищення кваліфікації державних службовців відповідно до профілів компетентностей здійснює організацію постійно діючих і короткострокових семінарів, тренінгів та спеціалізованих короткострокових навчальних курсів.

Професійну компетентність посадових осіб органів державної влади доцільно розглядати як володіння сукупністю наступних компетенцій стосовно професійної діяльності: ключових – універсальних, пов'язаних із професійним успіхом особистості в сучасному суспільстві; базових – загальнопрофесійних, що відбивають специфіку професійної діяльності державного службовця; спеціальних – професійно-профільних, що відображають специфіку конкретної предметної сфери діяльності у органах державної влади. Одним з основних завдань формування складу компетенцій майбутніх фахівців є виявлення набору компетенцій, найбільш значущих для відповідних напрямків підготовки.

Кількість та характер компетенцій визначається завданнями, які має вирішувати фахівець у своїй професійній діяльності та які дозволяють бути

успішними на конкретній посаді. Аналізуючи організацію, характер, зміст та вітчизняний досвід державної служби можна відмітити її яскраво виражену специфіку у порівнянні з іншими видами професійної діяльності. Це стосується, перш за все, нормативно-правового, управлінсько-комунікативного та публічного характеру державної служби. Форма професійної діяльності державних службовців передбачає виконання численних функцій управління, планування, організації, регулювання, аналізу і контролю за станом справ у тій чи іншій сфері державного управління та вимагає від фахівця наявності глибоких знань у конкретній предметній області, що відповідає функціям, завданням, напрямкам діяльності певного органу влади чи його підрозділу.

Важливою складовою професійної компетентності державних службовців в умовах інформатизації суспільства є інформаційна компетентність. Аналіз сучасних досліджень науковців дозволив установити, що інформаційна компетентність визначає здатність фахівця до роботи з комп'ютерною технікою, інформаційними технологіями й інформацією в усіх її формах при розв'язанні завдань у професійній діяльності [10]. Становленню інформаційної компетентності державних службовців через формування ключових, базових і спеціальних інформаційних компетенцій сприяє вивчення дисциплін комп'ютерного циклу у процесі їхньої професійної підготовки. Компетентісний підхід вимагає установлення переліку компетенцій, які повинні бути сформовані при вивченні дисциплін комп'ютерного циклу, оскільки результати навчання повинні бути представлені в термінах компетенцій. Необхідно відмітити, що однозначної точки зору з цього приводу не існує.

Ключові інформаційні компетенції відображають здатність державного службовця отримувати та аналізувати інформацію у всіх її формах для вирішення поставлених задач у професійній діяльності і повсякденному житті та передбачають: володіння сукупністю знань про інформацію, сучасні інформаційні технології та навичок роботи з різними джерелами інформації; уміння відбирати необхідну інформацію з різних джерел, виділяти в ній головне, оцінювати, систематизувати, аналізувати, організувати, перетворювати, зберігати та передавати інформацію; уміння використовувати інформаційні пристрої, комп'ютерну техніку, засоби мережевої комунікації, Інтернет при обробці інформації та спілкуванні.

Базові інформаційні компетенції зумовлені специфікою професійної діяльності державних службовців різних спеціалізацій і передбачають володіння сучасними методами організації обробки даних у локальній мережі й Інтернет та роботи з гіпертекстовими й електронними офісними документами різного типу (текстовими документами, розрахунковими таблицями, базами даних) при здійсненні обробки інформації, її аналітичної

інтерпретації й узагальнення; створенні інформаційної бази; організації інформаційного забезпечення управлінською діяльністю; взаємодії з партнерами.

Спеціальні інформаційні компетенції є професійно-профільними та вузькоспеціалізованими, визначають здатності до застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій у конкретній сфері діяльності державного службовця з урахуванням специфіки певної посади і передбачають застосування професійно-орієнтованих інформаційних систем.

У Інституті державного управління ЧДУ ім. Петра Могили на базі електронної платформи Moodle розроблено навчально-методичний комплекс, що містить дистанційні курси для вивчення дисциплін комп'ютерного циклу. Інноваційні освітні технології відіграють значну роль у формуванні професійних компетенцій майбутніх фахівців. Розвиток дистанційних технологій, комп'ютерних мереж і сучасних інформаційних технологій спричинив появу мережевих технологій навчання, що дають можливість розв'язувати актуальні завдання професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб органів державної з використанням мережі Інтернет за рахунок створення інформаційного середовища, яке є середовищем для реалізації процесу навчання через мережу Інтернет.

Аналіз сучасного стану розвитку мережевих технологій дозволяє зробити висновок, що за своєю ефективністю мережеве дистанційне навчання перевершує традиційні форми, а їх поєднання надає значні потенційні можливості для формування професійної компетентності майбутніх фахівців завдяки наявності розвинених засобів для позитивного впливу на мотиваційно-ціннісну, операційно-когнітивну та емоційно-вольову сфери особистості [9]. Мережеві технології дозволяють використовувати можливості Інтернет для мультимодального представлення навчальної інформації, автоматизації контролю, моніторингу, професійного спрямування змісту. Наявність сучасних засобів комунікації, можливість здійснювати інтерактивне мережеве спілкування, паралельні дії й обмін інформацією забезпечує організацію мережевих форм та активних методів навчання, управління ними розподілено в просторі та часі. Це супроводжується активізацією пізнавальної діяльності, появою позитивної мотивації до здобуття знань, розвитком вольових якостей майбутніх фахівців, їхньої здатності до саморозвитку та сприяє формуванню професійної компетентності державних службовців.

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців засобами мережевих технологій з використанням навчального інформаційного середовища, створеного на базі системи дистанційного навчання Moodle, ґрунтується на принципах конструктивізму [11; 12]. Реалізація провідних ідей конструктивізму (самоорганізація професійного

знання під управлінням викладача) та соціального конструкціонізму (професійне знання має особистісну значущість і створюється в співпраці з іншими) надає додаткові можливості для професійного становлення майбутніх фахівців за рахунок посиленого позитивного впливу на їхню здатність до рефлексії.

На основі здійсненого аналізу навчальних можливостей системи дистанційного навчання Moodle визначено структуру дистанційного курсу та засоби, призначені для розміщення навчальних матеріалів, організації мережевого навчання [13; 14]. Основною структурною одиницею дистанційного курсу є блок занять для вивчення навчальних тем у відповідності з модульною побудовою курсу, що включає в себе оглядову лекцію, глосарій, електронні модульні посібники та підручники, сукупність мережевих занять і практичних завдань для вивчення теоретичного матеріалу, формування професійних умінь, тести. Формування базових та ключових інформаційних компетенцій при вивченні дисциплін комп'ютерного циклу здійснюється при опануванні навчального матеріалу, забезпечується поданням змісту у вигляді конкретно-практичних, інформаційно-пошукових і творчих професійно-орієнтованих завдань із використанням засобів інформаційного середовища Moodle, контентних методів навчання – активних, із відображенням контексту професійної діяльності у органах державної служби.

Можливості з організації групового навчання реалізовано за рахунок розподілу по групах, управління правами, засобів мережевого спілкування та моніторингу діяльності, гнучкої системи оцінювання. Формування професійної компетентності державних службовців із використанням розроблених дистанційних курсів супроводжується оновленням форм і

методів навчання, дозволяє ефективно організувати самостійну роботу майбутніх фахівців, передбачає проєктивний, проблемний характер навчання, дозволяє враховувати специфіку видів професійної діяльності в органах державного управління, що сприяє не тільки засвоєнню державними службовцями знань, умінь, форм професійної поведінки, а й формуванню важливих для професійного становлення особистісних якостей.

Впровадження розробленого комплексу у процес професійної підготовки державних службовців дало можливість виявити засоби формування професійної компетентності: використання модульного підходу, мультимодального представлення навчальної інформації, у формуванні якої беруть участь студенти; дотримання принципів соціального конструкціонізму з опорою на мережеві комунікації, групові форми навчання, змагальність; забезпечення творчого підходу до майбутньої професійної діяльності шляхом упровадження контентних методів навчання; здійснення моніторингу та контролю в термінах компетентного підходу. Отримані узагальнені результати підтверджують ефективність та результативність формування професійної компетентності державних службовців засобами мережевих технологій.

Таким чином, професійну компетентність державних службовців можна розглядати як сукупність ключових (універсальних), базових (загальнопрофесійних) та спеціальних (професійно-профільних) компетенцій стосовно професійної діяльності, значні потенційні можливості для формування яких надають мережеві освітні технології. Подальшої розробки потребує визначення компетенцій стосовно окремих спеціальностей державних службовців та їх відображення в освітніх стандартах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
2. Гончаренко І. А. Освітні механізми формування та розвитку управлінської еліти [Електронний ресурс] / І. А. Гончаренко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_50/Gileya50/F43_doc.pdf.
3. Маркова А. К. Психологические проблемы повышения квалификации / А. К. Маркова // Педагогика. – 1992. – № 9–10. – С. 65–67.
4. Энциклопедия профессионального образования: в 3-х т. / [под ред. С. Я. Батышева]. – М. : РАО АПО, 1998. – 440 с.
5. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход : [учебное пособие] / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. – М. : Московский психолого-социальный ин-т, 2005. – 216 с.
6. Варданян Ю. В. Стрoение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием: (На материале подготовки педагога и психолога) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика», 19.00.07 «Педагогическая психология» / Юлия Владимировна Варданян. – М., 1998. – 353 с.
7. Недашківська Т. Професійність державних службовців: компетентнісний підхід [Електронний ресурс] / Т. Недашківська. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znprnadu/2008_1/05%20Derz.pdf.
8. Компетенции в образовании: опыт проектирования: сборник научных трудов / [под ред. А. В. Хуторского]. – М. : Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. – 327 с.
9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учебное пособие для студентов пед. вузов и системы повышения квалификации пед. кадров] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; [под ред. Е. С. Полат]. – М. : Академия, 2002. – 271 с.
10. Головань М. С. Інформатична компетентність : сутність, структура та становлення / М. С. Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах : науково-методичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 62–69.
11. Андреев А. В. Практика электронного обучения с использованием Moodle / А. В. Андреев, С. В. Андреева, И. Б. Доценко. – Таганрог : Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. – 146 с.

12. Боллобаш Н. М. Можливості дистанційних технологій по активізації пізнавальної діяльності студентів університету / Н. М. Боллобаш // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / За ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вип. 17 (21). – Харків : НТУ «ХПІ», 2008. – С. 343–356.
13. Боллобаш Н. Н. Внедрение сетевых образовательных технологий в профессиональное образование / Н. Н. Боллобаш // Новые технологии в образовании : научно-технический журнал. – 2009. – № 1. – С. 101–102.
14. Боллобаш Н. М. Розробка дистанційного курсу засобами інформаційного середовища Moodle / Н. М. Боллобаш // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Вип. 123. Т. 136. Педагогіка. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 19–27.

Рецензенти: **Івашова Л. М.** – д.держ.упр., професор;
Сорока С. В. – к.політ.н., доцент.

© Боллобаш Н. М., 2012

Дата надходження статті до редколегії 05.05.2012 р.

БОЛЛОБАШ Надія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, в. о. доцента кафедри державної служби Інституту державного управління Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: професійна компетентність державних службовців.